

Materinský jazyk v hierarchii hodnôt mladých ľudí slovenskej národnosti v Maďarsku¹

Jozef Výrost, Spoločenskovedný ústav SAV, Košice, vyrost@saske.sk

VÝROST, Jozef. Mother tongue in the values hierarchy of young Slovaks in Hungary. *Individual and Society*, 2011, Vol. 14, No. 3.

Answers of 200 young people (Slovaks) from Hungary and from nationally mixed area of Slovakia on the 10 values list (personal values, social values and ethnic values) offered opportunity to analyze the preference of the mother tongue in these two groups of respondents. The main difference between these groups was manifested in the ethnic values section (mother tongue, nationality) which are preferred more in the case of members of the ethnic minority (Slovaks in Hungary). Despite the fact, between the most preferred items in both groups are values „health“, „family“, and „freedom“.

Young Slovaks in Hungary. Values. Mother tongue.

1. Úvod

Hodnoty, povedané slovami Gordona Willarda Allporta (1927), jedného z najvýznamnejších sociálnych psychológov jej doterajšej histórie, možno považovať za gravitačné centrum, integrujúce osobnosť človeka. Týmto vyjadrením sa snaží reagovať na psychologické koncepcie osobnosti niektorých svojich súčasníkov (K. Younga, A. A. Robacka a E. Sprangera) a súčasne upozorniť na význam hodnôt v živote jednotlivca: hodnoty, ktorých je nositeľom, sú jeho jedinečnou, individualizovanou syntézou najpodstatnejších charakteristík jeho sociálneho prostredia.

Za obdobie posledných 100 rokov sa o hodnotách, ich organizácii a štruktúre, nástrojoch na ich zisťovanie a výsledkoch týmito nástrojmi realizovaných empirických výskumov napísalo veľmi veľa (vhodný prehľad sa ponúka napr. v práci V. Poliacha, 2007). Dôležité je uvedomiť si, že internalizácia prevládajúcich hodnôt sociálneho prostredia jednotlivcom je proces, sprevádzajúci jeho psychosociálny vývin a v tom zmysle prechádzajúci určitými etapami. Napr. Morris Massey ich popísal takto:

1. (0-7) obdobie vštípenia – ako špongia, ktorá vsaje, slepo prijme všetko. Preto kritickým bodom tohto obdobia je naučiť sa rozlišovať „dobré“ od „zlého“. Významný je tu vplyv rodičov.
2. (8-12) obdobie modelovania – kopírujeme pre nás osobne dôležitých ľudí. Skúšame rôzne vzory ako šaty, či nám padnú a ako sa v nich cítime. Významný je tu vplyv učiteľov.
3. (13-20) obdobie socializácie – stávame sa individualitami, vzd'al'ujúcimi sa od pôvodných vzorov a obraciame sa k ľuďom, ktorí nás „berú“. Významný je vplyv vrstovníkov, ale i médií.

Vo vzťahu k téme, ktorej sa budeme venovať, je dôležité, že hodnoty sú významným stavebným kameňom (etnickej) identity človeka (Hutnik, 1992). Osobitne to platí v prípade, že jednotlivec je členom nejakej minority. Treba si uvedomiť (Moscovici, 1979), že prakticky každý človek opakovane zažije v priebehu svojho života skúsenosť (situáciu) príslušnosti

---

¹ Príspevok vznikol s podporou grantového projektu VEGA 2/93/2009

k nejakej podobe minority (rasovej, etnickej, náboženskej, rodovej, názorovej a pod.) Vhodnou ilustráciou vzťahu identity a hodnôt sú modely, popisujúce štádia vývinu identity. Pre účely nášho výkladu vyberieme jeden z najvplyvnejších (Atkinson, Morten, Sue, 1989), skratkou označovaný ako model R/CID (Racial/Cultural Identity Development Model), ktorý popisuje 5 vývinových štádií:

1. Konformita – jednotlivec je zovretý v náručí normatívnych i hodnotových presvedčení a zvykov dominantnej kultúry a nazerá na charakteristiky vlastnej kultúry s istou mierou dešpektu. Toto štádium má zo všetkých najnegatívnejší dopad na minority, lebo atakuje ich sebahodnotenie (vedomie „inakosti“).
2. Disonancia – je tiež konfliktným obdobím, keďže sa zakladá na uvedomovanej nekonzistencii vlastnej kultúry a kultúrnych vzorcov majority. Tieto protirečenia vedú jednotlivca k spochybneniu presvedčení, utvorených v predchádzajúcom období. Obvykle priebeh tohto štádia je pozvoľný.
3. Rezistencia a odmietanie – v tomto štádiu sa jednotlivec utieka k hodnotám a presvedčeniam vlastnej kultúry a vytvára odstup k charakteristikám dominantnej (majoritnej).
4. Introspekcia – človek si uvedomuje rozpornosť predchádzajúcich štádií, dochádza k kognitívnej disonancii, v rámci ktorej sa snaží pochopiť samého seba lepšie, usiluje sa o väčšiu objektivitu v svojich náhľadoch na obe kultúry a pokúša sa integrovať hodnoty vyznávané minoritou a majoritou.
5. Integrované uvedomenie – sprevádza ho internalizované presvedčenie, že existujú kompatibilné a vylučujúce sa, osobne prijateľné a neprijateľné faktory v oboch kultúrach a v nich prevládajúcich normatívnych i hodnotových orientáciách.

V komplexne (interdisciplinárne) pojatom výskume sme sa zamerali na mladých ľudí (po zavŕšenom „období socializácie“ – Morris), príslušníkov slovenskej menšiny v Maďarsku a v tomto príspevku sa budeme zaoberať postavením materinského jazyka v ich hodnotovej hierarchii.

2. Metóda

V príspevku budeme analyzovať výsledky výskumu v rámci riešenia grantového projektu nazvaného Jazykovo-komunikačné správanie slovenskej mládeže v Maďarsku a na Slovensku v situačnom kontexte intraetnického používania hovorenej slovenčiny², získané prostredníctvom časti aplikovaného dotazníka, nazvaného Škála hodnôt.

Škála hodnôt (ŠH):

V súlade so stanovenými cieľmi celého výskumného projektu, účelom tejto metodiky bolo posúdenie postavenia materinského jazyka v personálnej hodnotovej hierarchii respondentov. Preto bolo potrebné ponúknuť zoznam hodnôt, v ktorom jednou z položiek bude materinský jazyk. Uskutočnil sa výber 10 hodnôt z troch, výskumnej téme relevantných, oblastí: **personálnych** (napr. vzdelanie), **etnických** (napr. materinský jazyk) a **sociálnych** (napr. demokracia).

Na vyjadrenie miery uprednostňovania prezentovanej hodnoty respondentmi bola použitá 7-bodová posudzovacia (ratingová) škála.

Vyznačte prosím, akú dôležitosť (význam) pripisujete nasledujúcim hodnotám:

f) MATERINSKÝ JAZYK

---

² O koncepte projektu pozri príspevok M. Homišinovej v tomto čísle časopisu: *Koncept výskumného projektu...*

1   2   3   4   5   6   7
vôbec žiadny   *priemerný*   *veľmi veľký*

Pre posúdenie vnútornej štruktúry škály hodnôt z empirických dát sme použili metódu faktorovej analýzy (metóda extrakcie - Principal Component Analysis, rotácia Varimax, Kaiser normalization), ktorá viedla k zreteľnej 3-faktorovej štruktúre (s eigenvalue pre 1. faktor = 2,99, pre 2. faktor = 1,60 a pre 3. faktor = 1,05). Podiel rozptylu výsledkov, vysvetleného 3-faktorovou štruktúrou (53,32%) je plauzibilný. V tab. č. 1 uvádzame podiel jednotlivých položiek na faktorovom sýtení.

Tab. č. 1: Matica faktorových zložiek po rotácii

	Faktory		
	F1	F2	F3
a) zamestnanie	,722	-,026	-,065
b) sloboda	,214	,037	,745
c) vzdelanie	,665	,121	,261
d) zdravie	,663	-,030	,336
e) demokracia	,065	,112	,785
f) materinský jazyk	,155	,788	,217
g) rodina	,644	,086	,304
h) národnosť	,118	,859	-,078
i) majetok	,564	,281	-,076
j) náboženstvo	-,007	,648	,070

Pozn.: hodnoty reprezentujúce jednotlivé faktory sú v tabuľke vyznačené tučným písmom

Údaje uvedené v tabuľke potvrdzujú, že pri selekcii hodnôt sa predpokladané faktory v zásade zreprodukovali: F1 reprezentuje 5 **personálnych** hodnôt (zamestnanie, vzdelanie, zdravie, rodina, majetok), F2 reprezentujú 3 **etnické** hodnoty (materinský jazyk, národnosť a náboženstvo – tu sme pôvodne predpokladali, že bude skôr sýtiť faktor personálnych hodnôt) a napokon F3 reprezentujú 2 **sociálne** hodnoty (sloboda, demokracia). Vnútornú konzistenciu subškál metodiky sme zisťovali Cronbachovým koeficientom alfa (C_α). Hodnoty koeficientov reliability sa pohybovali od $C_\alpha=0,64$ pre F3 po 0,67 pre F1 a F2, čo považujeme za akceptovateľné.

3. Výsledky

Jednoduchú orientáciu v získaných výsledkoch poskytuje preferencia jednotlivých hodnôt v oboch skupinách. Táto informácia tvorí obsah nasledovnej tabuľky:

Tab. č. 2: Preferencia hodnôt Slovákov v Maďarsku a Slovákov na Slovensku

Hodnoty: Slováci v Maďarsku	Priemer	poradie	Hodnoty: Slováci na Slovensku	priemer	Poradie
a) zamestnanie	5,64	6.-7.	a) zamestnanie	6,35	4.
b) sloboda	6,01	3.	b) sloboda	6,36	3.
c) vzdelanie	5,88	5.	c) vzdelanie	6,34	5.

d) zdravie	6,55	2.	d) zdravie	6,89	1.
e) demokracia	5,64	6.-7.	e) demokracia	5,78	6.
f) materinský jazyk	5,99	4.	f) materinský jazyk	5,39	7.
g) rodina	6,66	1.	g) rodina	6,79	2.
h) národnosť	5,09	8.	h) národnosť	4,17	9.
i) majetok	4,85	9.	i) majetok	5,03	8.
j) náboženstvo	3,69	10.	j) náboženstvo	3,45	10.
F1 – personálne h.	6,03	1.	F1 – personálne h.	6,29	1.
F2 – etnické h.	4,95	3.	F2 – etnické h.	4,33	3.
F3 – sociálne h.	5,84	2.	F3 – sociálne h.	6,07	2.

Ak porovnáme poradie 10 singulárnych hodnôt, zistíme, že rozdiely produkuje najmä umiestnenie dvoch hodnôt (rozdiel poradí väčší ako dve poradové miesta):

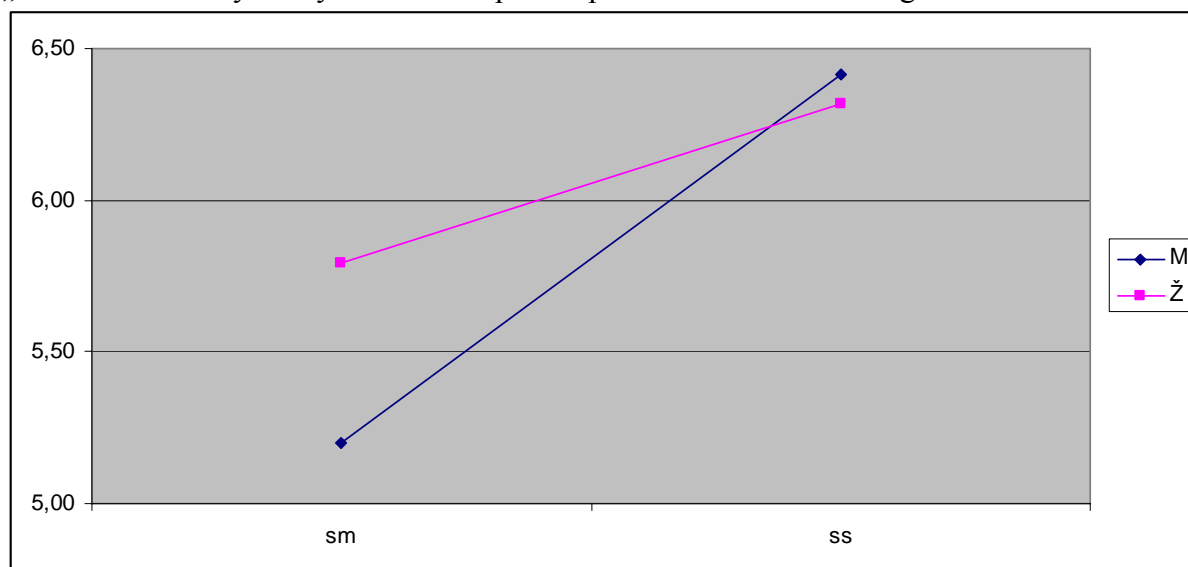
- „Materinský jazyk“, ktorý sa v hodnotovej hierarchii skupiny Slovákov v Maďarsku umiestnil na 4. mieste, kým v druhej skupine je na 7. pozícii
- „Zamestnanie“, ktoré sa v hodnotovej hierarchii skupiny Slovákov v Maďarsku umiestnilo na 6.-7. mieste. kým u skupiny Slovákov na Slovensku na 4. mieste.

V poradí troch zoskupení hodnôt, hodnotových orientácií, sa to neodrazilo – u oboch skupín respondentov sa na prvom mieste objavujú personálne hodnoty, nasledované sociálnymi a napokon etnickými.

Pochopiteľne tieto údaje o poradí hodnôt poslúžia len pri vstupnej orientácii v distribúcii výsledkov. Pre hlbšie analýzy súvislostí je potrebné siahnuť po výkonnejších nástrojoch štatistického dokazovania. V ďalšej časti preto uvádzame výsledky analýzy rozptylu (ANOVA), kde ako nezávislé premenné (antecedent) vystupujú skupiny respondentov (Slováci v Maďarsku a na Slovensku) a rod (muži a ženy) a ako závislé premenné (konzekvent) jednotlivé hodnoty (10) a ich zoskupenia (F1 – 3).

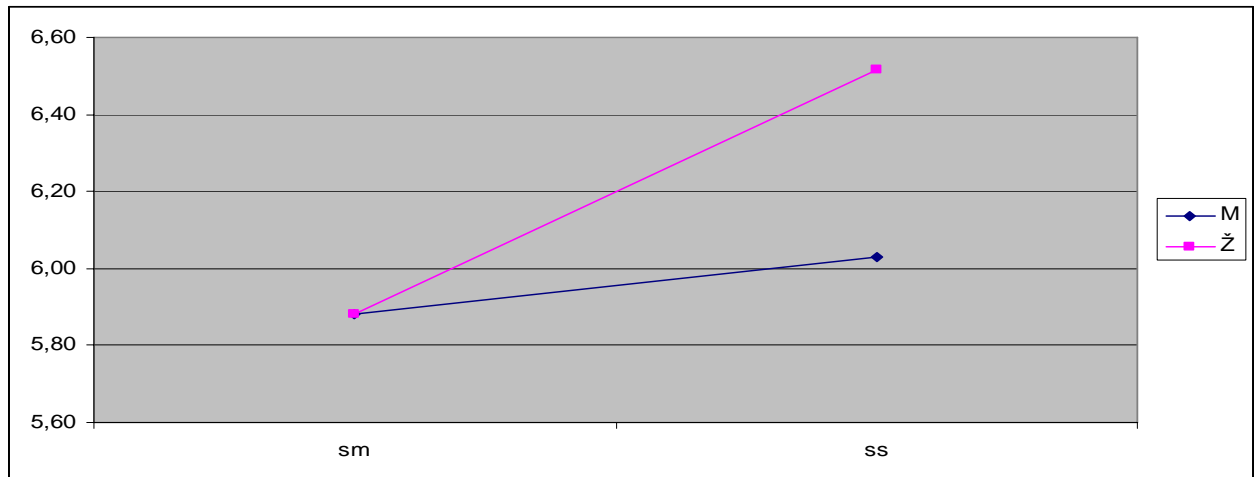
Personálne hodnoty

Ako prvú zo skupiny personálnych hodnôt budeme analyzovať preferenciu hodnoty „Zamestnanie“. Výsledky v oboch skupinách podľa rodu uvádzame v grafe č. 1.

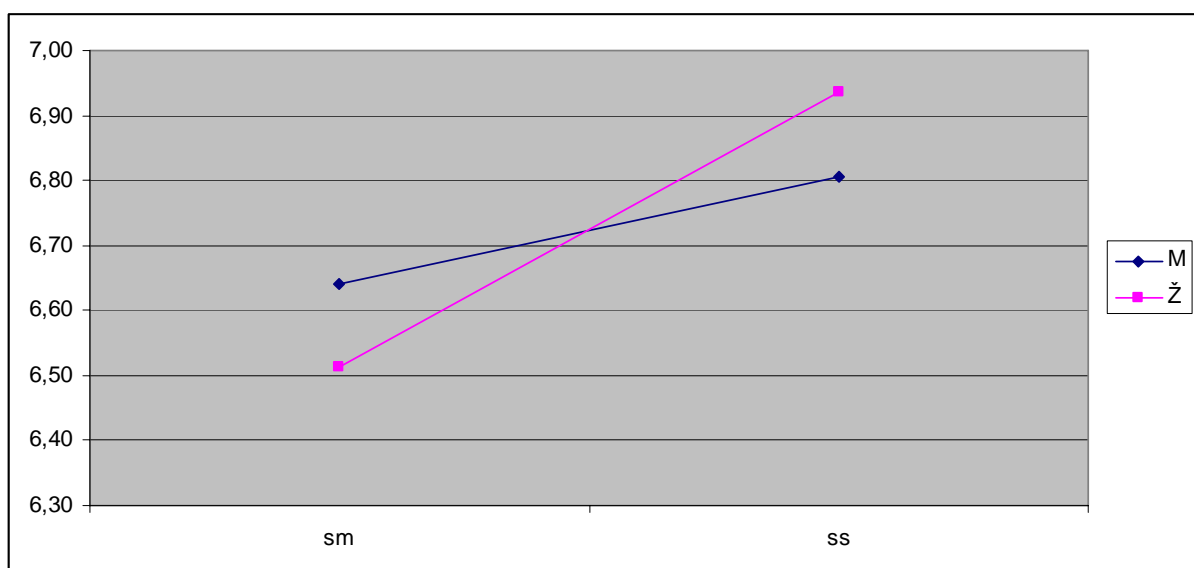
Graf č. 1: Preferencia hodnoty „Zamestnanie“ u skupiny Slovákov v Maďarsku (sm) a Slovákov na Slovensku (ss) v závislosti od rodu (M – muži, Ž – ženy)

Uskutočnená štatistická analýza (ANOVA, $N=197$, $df=3$, $F=8,63$, $p<0,001$) potvrdila, že medzi skupinami sa v preferencii tejto hodnoty prejavili štatisticky významné rozdiely. Skupina Slovákov na Slovensku (na 7-bodovej odpovedovej škále je priemer odpovedí $M_{ss}=6,35$) túto hodnotu uprednostňuje viac (ANOVA, $F=25,39$, $p<0,001$) ako skupina Slovákov v Maďarsku (priemer odpovedí $M_{sm}=5,64$). Pokiaľ ide o rod, tu sme štatisticky významné rozdiely zaznamenali len medzi preferenciou hodnoty „Zamestnanie“ ženami ($M_{sm_ž}=5,79$) a mužmi ($M_{sm_M}=5,20$) u Slovákov v Maďarsku.

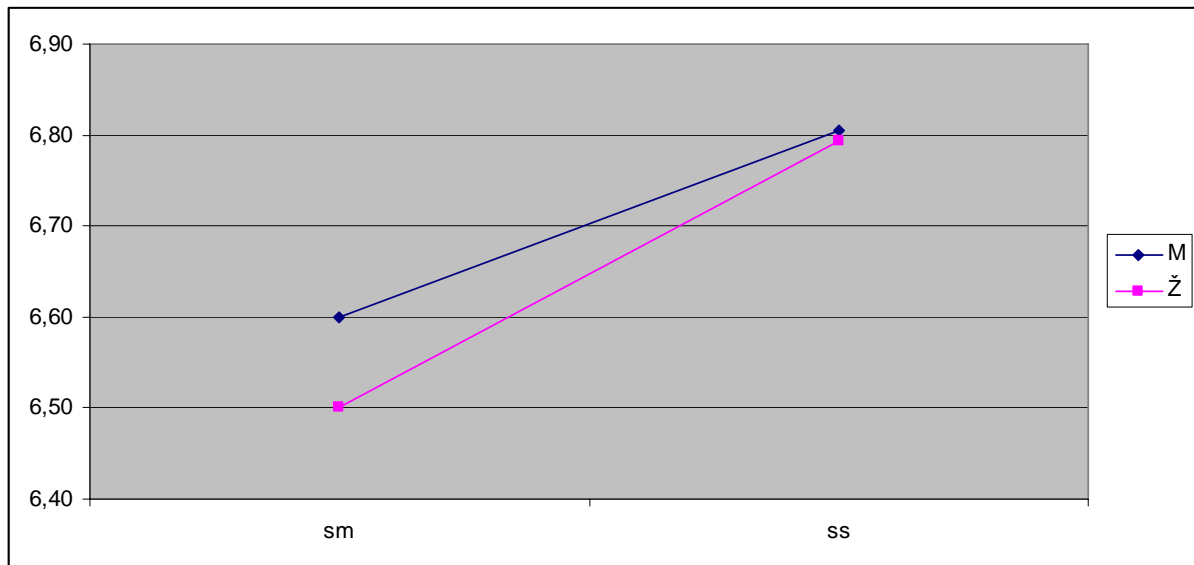
Graf č. 2: Preferencia hodnoty „Vzdelanie“ u skupiny Slovákov v Maďarsku (sm) a Slovákov na Slovensku (ss) v závislosti od rodu (M – muži, Ž – ženy)

Analýza rozptylu s nezávislými premennými – skupiny respondentov (SS a SM) a rod (M, Ž) potvrdila (ANOVA, $N=198$, $df=3$, $F=3,36$, $p<0,020$), že medzi skupinami sa v preferencii tejto hodnoty prejavili štatisticky významné rozdiely. Skupina respondentov Slovákov na Slovensku (na 7-bodovej odpovedovej škále je priemer odpovedí $M_{ss}=6,34$) hodnotu „Vzdelanie“ uprednostňuje viac (ANOVA, $F=4,06$, $p<0,046$) ako skupina Slovákov v Maďarsku (priemer odpovedí $M_{sm}=5,88$). Pokiaľ ide o rod, tu sme štatisticky významné rozdiely zaznamenali len medzi preferenciou hodnoty „Vzdelanie“ ženami ($M_{ss_ž}=6,51$) a mužmi ($M_{ss_M}=6,02$) u Slovákov na Slovensku.

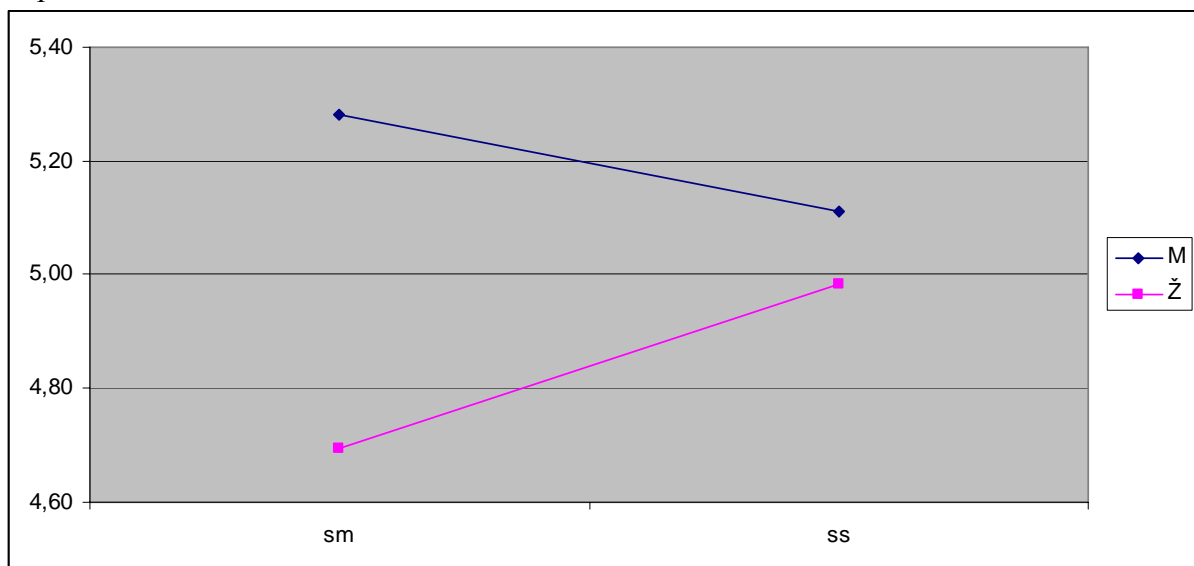
Graf č. 3: Preferencia hodnoty „Zdravie“ u skupiny Slovákov v Maďarsku (sm) a Slovákov na Slovensku (ss) v závislosti od rodu (M – muži, Ž – ženy)

Uskutočnená štatistická analýza (ANOVA, $N=197$, $df=3$, $F=2,58$, $p<0,055$) potvrdila, že medzi skupinami sa v preferencii tejto hodnoty prejavili rozdiely, tesne nad hranicou štatistickej významnosti. Skupina Slovákov na Slovensku (priemer odpovedí $M_{ss}=6,89$) túto hodnotu uprednostňuje viac (ANOVA, $F=4,23$, $p<0,041$) ako skupina Slovákov v Maďarsku (priemer odpovedí $M_{sm}=6,54$). Pokiaľ ide o rod, tu sme štatisticky významné rozdiely medzi mužmi a ženami nezaznamenali.

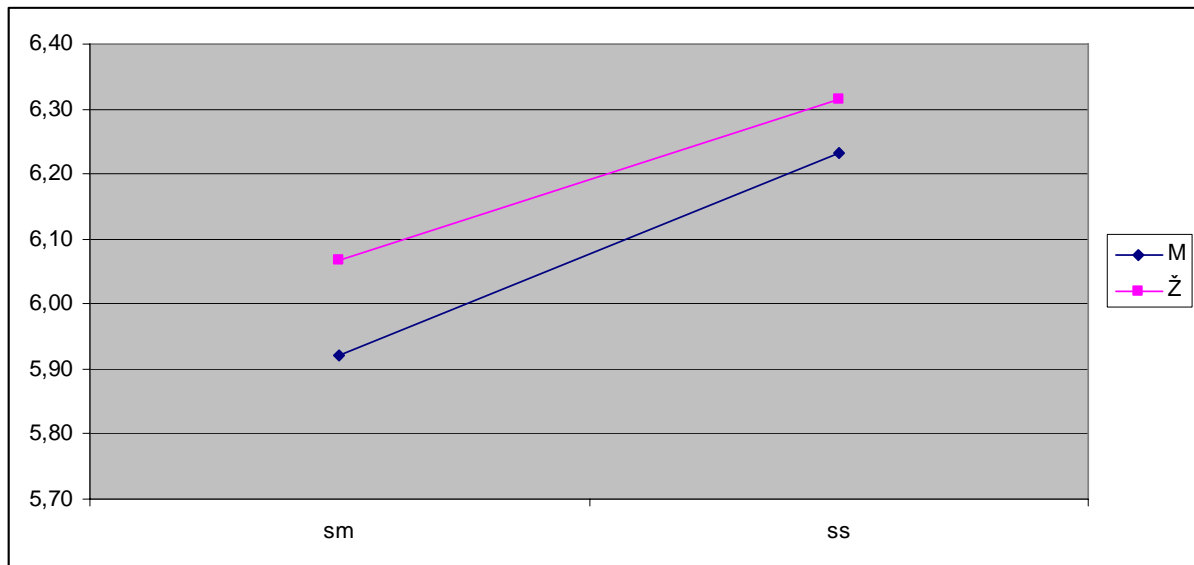
Graf č. 4: Preferencia hodnoty „Rodina“ u skupiny Slovákov v Maďarsku (sm) a Slovákov na Slovensku (ss) v závislosti od rodu (M – muži, Ž – ženy)

Analýza rozptylu s nezávislými premennými – skupiny respondentov (SS a SM) a rod (M, Ž) nepreukázala rozdiely medzi takto vytvorenými podskupinami (ANOVA, $N=198$, $df=3$, $F=1,06$, $p<0,368$). Teda ani skupiny (ANOVA, $F=2,104$, $p<0,149$) ani rod (ANOVA, $F=0,106$, $p<0,745$) sa neprejavili ako činitele, ovplyvňujúce preferenciu tejto hodnoty respondentmi.

Graf č. 5: Preferencia hodnoty „Majetok“ u skupiny Slovákov v Maďarsku (sm) a Slovákov na Slovensku (ss) v závislosti od rodu (M – muži, Ž – ženy)

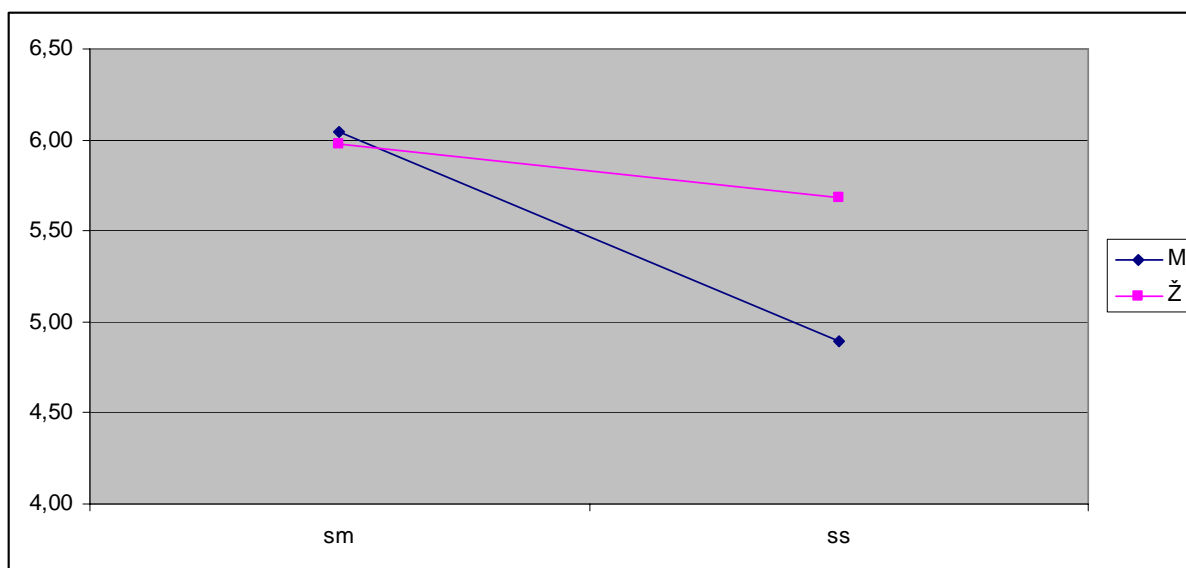
V preferencii poslednej z personálnych hodnôt „Majetok“ sa, podobne ako v predchádzajúcom prípade, rozdiely medzi podskupinami vytvorenými nezávislými premennými – skupiny (SS a SM) a rod (M, Ž) neprejavili (ANOVA, $N=198$, $df=3$, $F=1,32$, $p<0,270$). Teda ani lokalita (ANOVA, $F=0,070$, $p<0,791$) ani rod (ANOVA, $F=2,444$, $p<0,120$) sa neprejavili ako činitele, ovplyvňujúce preferenciu tejto hodnoty respondentmi.

Graf č. 6: Preferencia personálnych hodnôt („F1“) u skupiny Slovákov v Maďarsku (sm) a Slovákov na Slovensku (ss) v závislosti od rodu (M – muži, Ž – ženy)

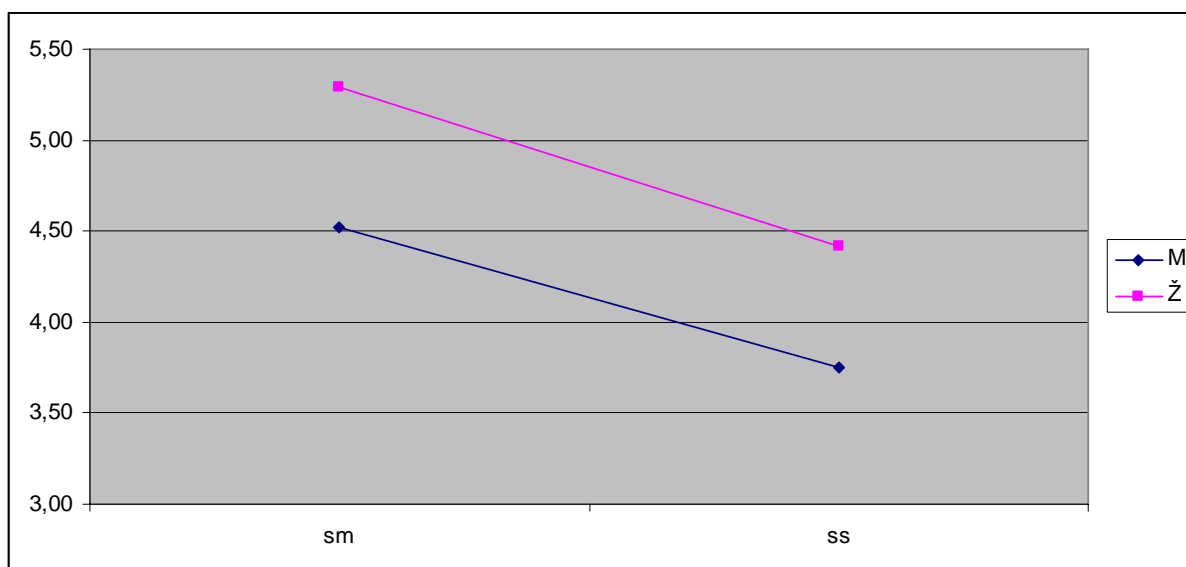
V súhrnnom ukazovateli, ktorý sme v našej škále nazvali „F1 – personálne hodnoty“ sa v analýze rozptylu medzi podskupinami prejavili rozdiely tesne nad hranicou štatistickej významnosti (ANOVA, $N=193$, $df=3$, $F=2,53$, $p<0,058$). Ako možno vidieť v grafe č.6, skupina Slovákov na Slovensku (priemer odpovedí na 7 bodovej škále $M_{ss}=6,29$) tieto hodnoty uprednostňuje viac (ANOVA, $F=6,53$, $p<0,011$) ako skupina Slovákov v Maďarsku (priemer odpovedí $M_{sm}=6,03$). Pokiaľ ide o rod, tu sme štatisticky významné rozdiely (ANOVA, $F=1,110$, $p<0,293$) v preferencii personálnych hodnôt medzi mužmi a ženami nezaznamenali.

Etnické hodnoty

Graf č. 7: Preferencia hodnoty „Materinský jazyk“ u skupiny Slovákov v Maďarsku (sm) a Slovákov na Slovensku (ss) v závislosti od rodu (M – muži, Ž – ženy)

Analýza rozptylu s nezávislými premennými – skupiny respondentov (SS a SM) a rod (M, Ž) potvrdila (ANOVA, $N=197$, $df=3$, $F=5,45$, $p<0,001$), že medzi skupinami sa v preferencii tejto hodnoty prejavili štatisticky signifikantné rozdiely. Skupina respondentov Slovákov v Maďarsku (na 7-bodovej odpoveďovej škále je priemer odpovedí $M_{sm}= 5,99$) hodnotu „Materinský jazyk“ uprednostňuje viac (ANOVA, $F=10,89$, $p<0,001$) ako skupina Slovákov na Slovensku (priemer odpovedí $M_{ss}= 5,39$). Pokiaľ ide o rod, tu sme štatisticky významné rozdiely zaznamenali len medzi preferenciou hodnoty „Materinský jazyk“ ženami ($M_{ss\_ž}= 5,68$) a mužmi ($M_{ss\_M}= 4,89$) u Slovákov na Slovensku.

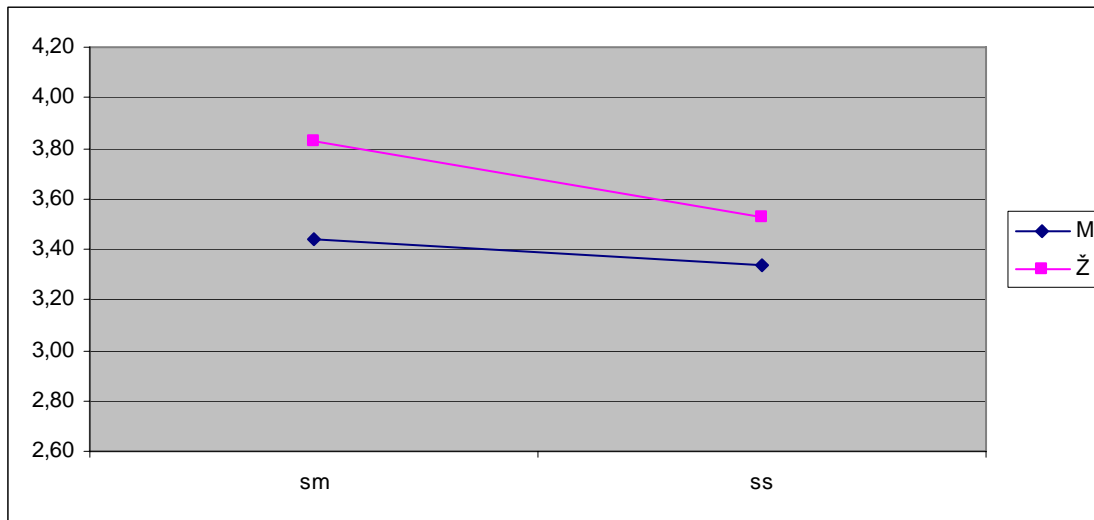

Graf č. 8: Preferencia hodnoty „Národnosť“ u skupiny Slovákov v Maďarsku (sm) a Slovákov na Slovensku (ss) v závislosti od rodu (M – muži, Ž – ženy)

Podobný obraz poskytuje aj analýza preferencie hodnoty „Národnosť“ (ANOVA, $N=196$, $df=3$, $F=5,45$, $p<0,001$): je tu štatisticky významný rozdiel (ANOVA, $F=7,76$, $p<0,006$) medzi skupinou Slovákov v Maďarsku ($M_{sm}= 5,09$) a na Slovensku ($M_{sm}= 4,17$) a aj

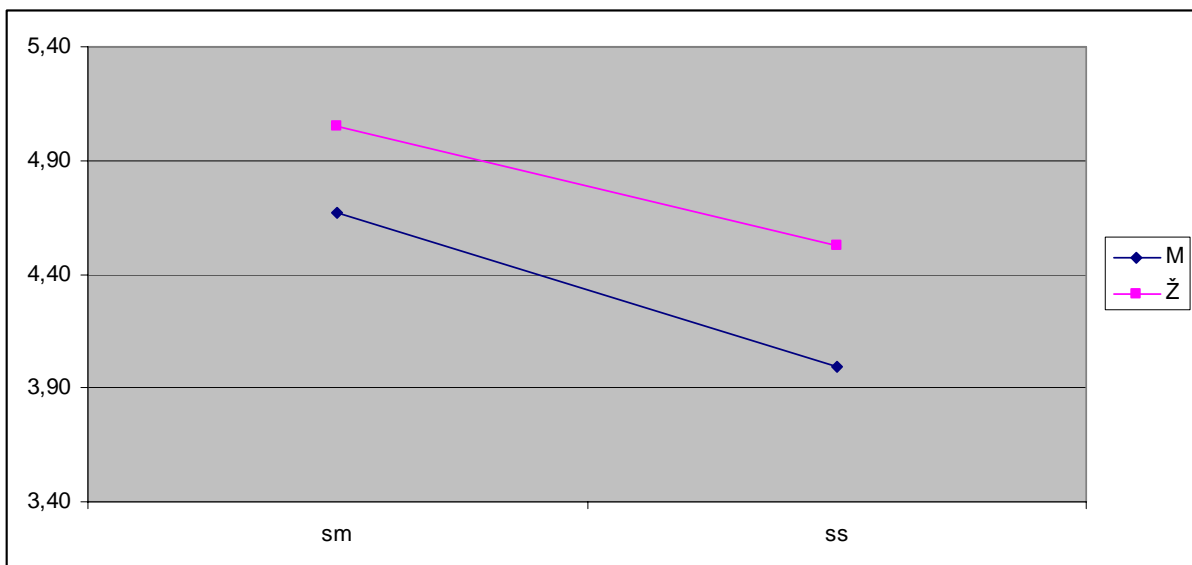

štatisticky významný rozdiel (ANOVA, $F=5,98$, $p<0,015$) medzi ženami ($M_{sm\_ž} = 5,29$; $M_{ss\_ž} = 4,42$) a mužmi ($M_{sm\_M} = 4,52$; $M_{ss\_M} = 3,75$).

Graf č. 9: Preferencia hodnoty „Náboženstvo“ u skupiny Slovákov v Maďarsku (sm) a Slovákov na Slovensku (ss) v závislosti od rodu (M – muži, Ž – ženy)

Analýza rozptylu s nezávislými premennými – skupiny respondentov (SS a SM) a rod (M, Ž) nepreukázala rozdiely medzi takto vytvorenými podskupinami (ANOVA, $N=198$, $df=3$, $F=0,59$, $p<0,625$). Teda ani skupiny (ANOVA, $F=0,412$, $p<0,521$) ani rod (ANOVA, $F=0,82$, $p<0,3665$) sa v tomto prípade neprejavili ako činitele, ovplyvňujúce preferenciu tejto hodnoty respondentmi.

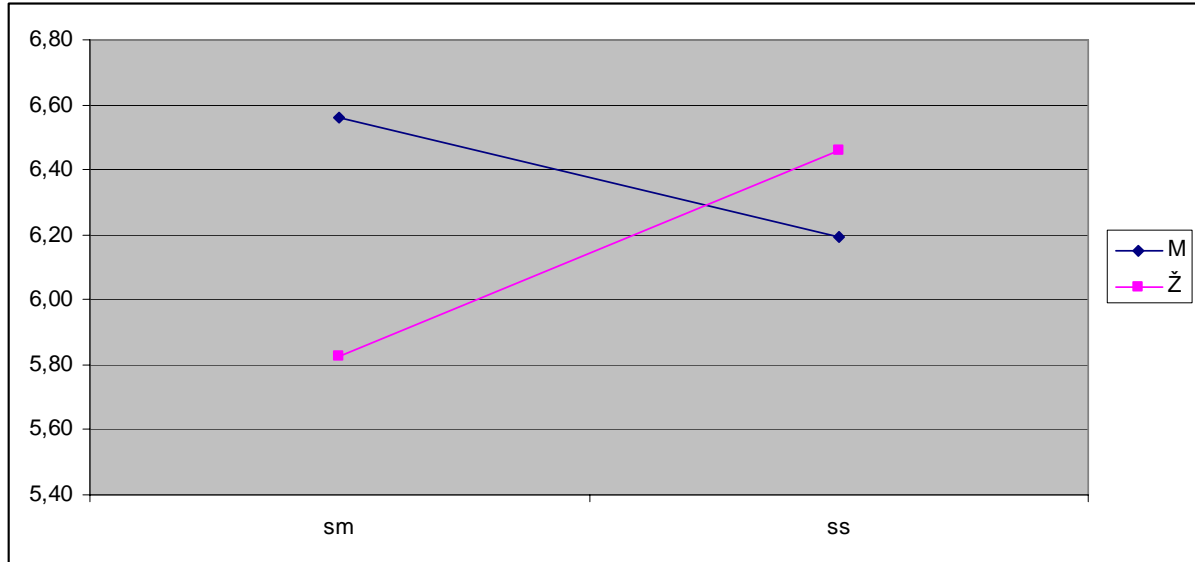

Graf č. 10: Preferencia etnických hodnôt („F 2“) u skupiny Slovákov v Maďarsku (sm) a Slovákov na Slovensku (ss) v závislosti od rodu (M – muži, Ž – ženy)

V súhrnnom ukazovateli, ktorý sme v našej škále nazvali „F2 – etnické hodnoty“ sa v analýze rozptylu medzi podskupinami prejavili štatisticky významné rozdiely (ANOVA, $N=194$, $df=3$, $F=4,96$, $p<0,002$). Ako možno vidieť v grafe č.10, skupina Slovákov na Slovensku (priemer odpovedí na 7 bodovej škále $M_{ss} = 4,33$) tieto hodnoty uprednostňuje menej (ANOVA, $F = 7,82$, $p < 0,001$) ako skupina Slovákov v Maďarsku (priemer odpovedí $M_{sm} =$

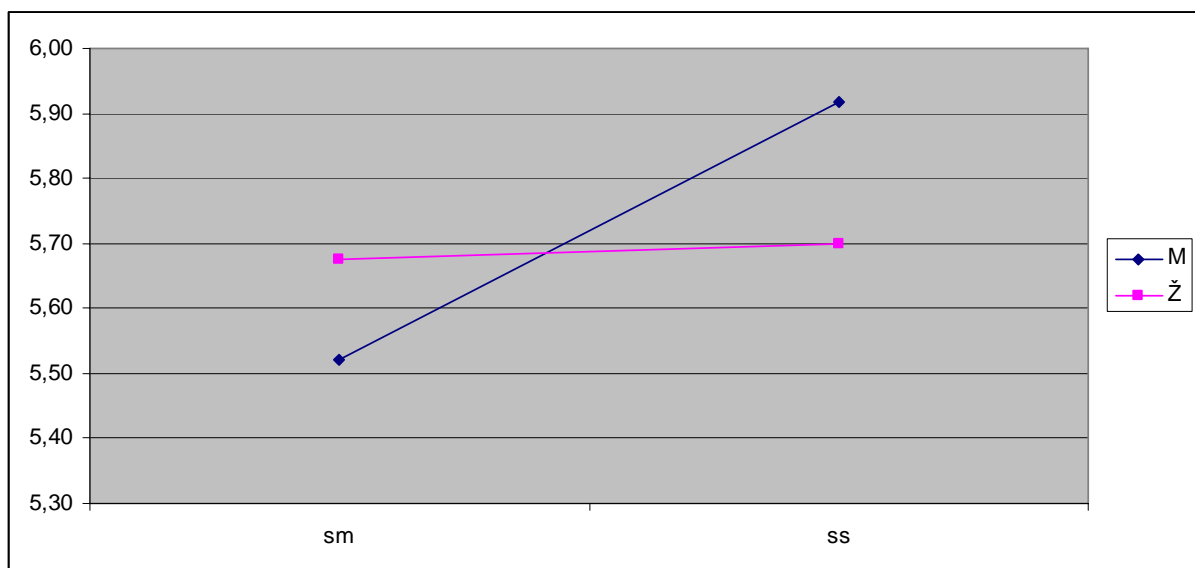
4,95). Pokiaľ ide o rod, aj tu sme zaznamenali štatisticky významné rozdiely (ANOVA, $F = 4,59$, $p < 0,033$) v preferencii etnických hodnôt medzi a ženami, ktoré ich uprednostňovali viac, ($M_{sm\_ž} = 5,05$; $M_{ss\_ž} = 4,53$) a mužmi ($M_{sm\_M} = 4,67$; $M_{ss\_M} = 3,99$).

Sociálne hodnoty

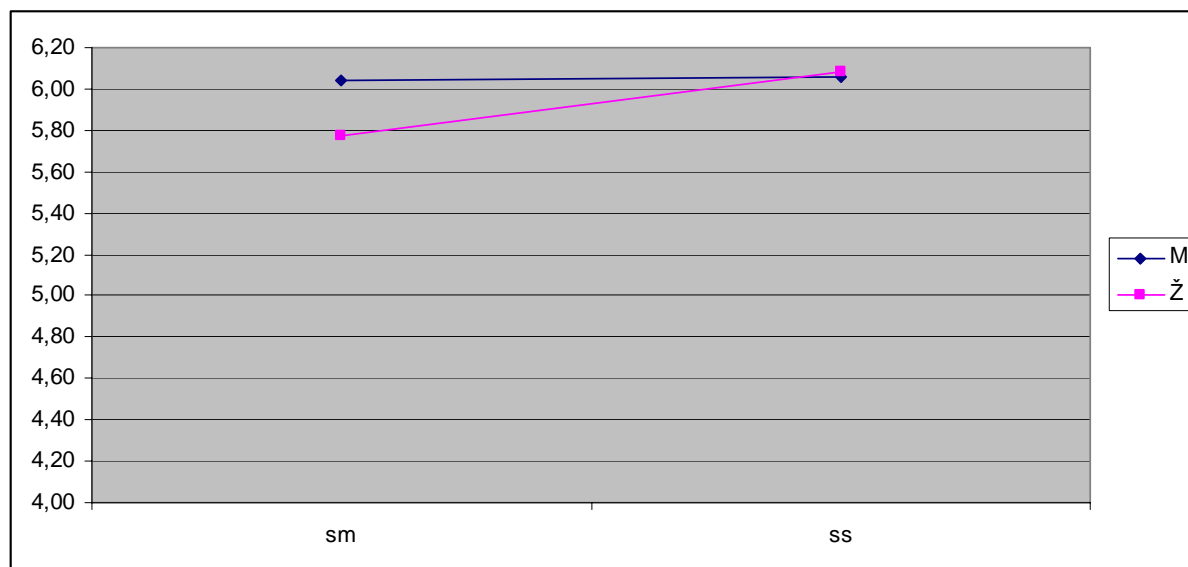
Graf č. 11: Preferencia hodnoty „Sloboda“ u skupiny Slovákov v Maďarsku (sm) a Slovákov na Slovensku (ss) v závislosti od rodu (M – muži, Ž – ženy)

V prípade hodnoty „Sloboda“ sa ani skupiny (ANOVA, $F=0,46$, $p<0,494$) ani rod (ANOVA, $F=1,43$, $p<0,234$) neprejavili ako činitele, ovplyvňujúce jej preferenciu respondentmi. Napriek tomu bol celkový výsledok analýzy rozptylu štatisticky významný (ANOVA, $N=199$, $df=3$, $F=3,78$, $p<0,011$), čo bolo podmienené štatisticky významnou interakciou premenných skupiny a rod (ANOVA, $F=6,51$, $p<0,011$): teda kým v skupine Slovákov v Maďarsku muži preferujú túto hodnotu výrazne viac ako ženy, v skupine Slovákov na Slovensku je to opačne.

Graf č. 12: Preferencia hodnoty „Demokracia“ u skupiny Slovákov v Maďarsku (sm) a Slovákov na Slovensku (ss) v závislosti od rodu (M – muži, Ž – ženy)

V preferencii hodnoty „Demokracia“ sa rozdiely medzi podskupinami vytvorenými nezávislými premennými – skupiny respondentov (SS a SM) a rod (M, Ž) neprejavili (ANOVA, N=198, df=3, F=0,85, p<0,711). Teda ani skupiny (ANOVA, F=0,96, p<0,322) ani rod (ANOVA, F=0,022, p<0,882) sa nepreukázali ako činitele, ovplyvňujúce preferenciu tejto hodnoty respondentmi.

Graf č. 13: Preferencia sociálnych hodnôt („F 3“) u skupiny Slovákov v Maďarsku (sm) a Slovákov na Slovensku (ss) v závislosti od rodu (M – muži, Ž – ženy)

To isté ako v predchádzajúcom prípade, platí aj o súhrnnom ukazovateli, ktorý sme v našej škále nazvali „F3 – sociálne hodnoty“ v analýze rozptylu sa medzi podskupinami štatisticky významné rozdiely neprejavili (ANOVA, N=194, df=3, F=1,06, p<0,368). Vztahuje sa to rovnako na skupiny (ANOVA, F=0,85, p<0,357), ako aj rod (ANOVA, F=0,49, p<0,485).

4. Záver

Uskutočnený spôsob výberu (nejde o reprezentatívne vzorky) aj logika stanovených úloh projektu nás neopravňuje na interpretáciu výsledkov jednoduchým komparatívnym prístupom (v zmysle Slováci v Maďarsku sú na rozdiel od Slovákov na Slovensku). Išlo nám tu najmä o posúdenie postavenia hodnoty „Materinský jazyk“ v hodnotovej hierarchii mladých ľudí – Slovákov, študentov stredných a vysokých škôl v Maďarsku.

V tomto zmysle ostatné hodnoty tvorili jej prirodzené pozadie, „background“ a základňu pre porovnávanie, rovnako ako pre účely porovnania slúžili hodnotové preferencie Slovákov žijúcich v národnostne zmiešaných oblastiach Slovenska. Neznamená to však, že ich atraktivita/odmietanie nie sú relevantným výskumným produktom a nezasluhujú si pozornosť. Keď sa z tohto pohľadu pozrieme na získané výsledky, ponúka sa niekoľko zovšeobecnení: Globálna štruktúra hodnotových orientácií, tak ako ju umožňovala postihnúť aplikovaná metodika, nepoukázala na prítomnosť zásadných rozdielov. Poradie v oboch skúmaných skupinách bolo identické (1. personálne, 2. sociálne, 3. etnické hodnoty). Hlbšia analýza však potvrdila, že rozdiely v hodnotových orientáciách z výberového súboru mladých Slovákov v Maďarsku a mladých Slovákov v národnostne zmiešaných oblastiach SR existujú a tkvejú v rozdielnej váhe, prisudzovanej etnických hodnotám. Minoritné postavenie (Slováci v MR) u mladých ľudí rezultuje v zvýšenom dôraze na etnické hodnoty, najmä „Materinský jazyk“ a

„Národnosť“, kým majoritné (Slováci na národnostne zmiešaných územiach SR) posúva akcent na personálne hodnoty, najmä „Zamestnanie“ a „Vzdelanie“.

Rod, ako je známe, vďaka pretrvávajúcim rodovým stereotypom, má významný vplyv na štruktúru hodnotových orientácií a obvykle pri komparatívnom pohľade produkuje viac či menej zreteľné rozdiely aj v preferencii jednotlivých hodnôt. V našich súboroch sa rozdiely medzi mužmi a ženami prejavili do istej miery tiež. Vo vzťahu k téme je podstatné, že najmä v oblasti etnických hodnôt, ktoré ženy preferovali viac ako muži.

Samotná hodnota „Materinský jazyk“ a jej preferencia je v oboch sledovaných skupinách rozdielna, čo je podmienené príslušnosťou k skupine (SS, SM) a sčasti aj rodom: mladí ľudia, Slováci v Maďarsku, preferujú hodnotu „Materinský jazyk“ štatisticky významne viac ako mladí ľudia – Slováci z národnostne zmiešaných oblastí Slovenska. Rodové vplyvy sa prejavili čiastočne: kým u Slovákov v Maďarsku sa rozdiely medzi ženami a mužmi v preferencii tejto hodnoty neprejavili, v skupine Slovákov zo SR áno: ženy preferujú materinský jazyk viac ako muži a tento rozdiel je štatisticky signifikantný.

Napokon môžeme konštatovať, že aj v našich výberových súboroch respondentov sa na vrchole hierarchie umiestnili tradične najpreferovanejšie hodnoty, t.j. „Zdravie“, „Rodina“ a „Sloboda“.

Mother tongue in the values hierarchy of young Slovaks in Hungary

This paper describes the empirical research results of the Slovak youth lingual-communication behaviour of Slovak youth in Hungary and in Slovakia, in situational context of intra-ethnic utilization of spoken Slovak language, whereas this investigation was carried-out in the above-mentioned countries in the year 2010.

Použitá literatúra a odkazy

ALLPORT, G.W. Concepts of trait and personality. *Psychological Bulletin*, 1927, 24, 284-293.

ATKINSON, D. R. – MORTEN, G. – SUE, D.W. A minority identity model. In: ATKINSON, D. R. – MORTEN, G. – SUE, D.W. (Eds.). *Counseling American minorities*. Dubuque, IA, W. C. Brown, 1989, 35-52.

HUTNIK, N. *Ethnic minority identity : A social psychological perspective*. Oxford : Clarendon Press, 1992.

MASSEY, M. http://changingminds.org/explanations/values/values_development.htm

MOSCOVICI, S. *Psychologie des minorités actives*. Paris : PUF, 1979.

POLIACH, V. Sto rokov v psychológii hodnôt – autori, témy, publikácie. In: *Psychologické pohľady na osobné hodnoty*. Banská Bystrica : PdF UMB, 2007, s. 2-65.

Recenzent: doc. PhDr. Beáta Balogová, PhD.